

ВІДГУК

офіційного опонента професора кафедри педагогіки Національного
університету біоресурсів і природокористування України

доктора педагогічних наук, професора

МІРОШНІЧЕНКО Валентини Іванівни

на дисертаційне дослідження **СЕРГІЄНКО Анфіси Сергіївни**

на тему «**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ**

ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ

З ПРАВА У МАГІСТЕРСЬКІЙ ПІДГОТОВЦІ»,

подане на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 015 Професійна освіта

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. У сучасних умовах глобалізації, трансформації правової системи України особливого значення набуває не лише професійна підготовка юристів, а й розвиток їх ціннісно-сміслових орієнтирів. Ціннісно-смістова компетентність юриста формує основу професійної ідентичності, моральних засад прийняття рішень, дотримання принципів верховенства права та захисту прав людини.

Розв'язання цього завдання зумовлює необхідність модернізації освіти, магістерської підготовки бакалаврів з права, удосконалення її змісту, упровадження нових підходів, інноваційних форм і сучасних технологій навчання в освітній процес. Проте доводиться констатувати, поряд із певними успіхами рішення проблеми формування ціннісно-сміслові компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці, проблема залишається недостатньо розробленою щодо потреб нової педагогічної реальності. Актуальність дослідження підсилюється низкою суперечностей, які виявила дисертантка у процесі опрацювання літературних джерел. В

контексті означеного тема дисертації є своєчасною й, беззаперечно, корисною для вітчизняної педагогічної науки та практики.

Свідченням фундаментальності роботи є її зв'язок із планом науково-дослідної роботи кафедри психології, педагогіки та філософії КрНУ в частині наукової теми «Психолого-педагогічні засади реформування організації та змісту діяльності вищої школи в Україні (теоретико-методологічний аспект» (реєстраційний № 0116U004581), а також з тематичним планом наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (№0123U104172).

2. Найсуттєвіші наукові результати, що містяться в дисертації.

До найбільш значущих наукових результатів СЕРГІЄНКО А. С. відносимо: узагальнення основних тенденцій та особливостей формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці; визначення компонентів, критеріїв, показників та рівнів сформованості ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів; обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки.

3. Нові факти, одержані здобувачкою. У дисертації СЕРГІЄНКО Анфіси Сергіївни

– *уперше*: науково обґрунтовано сукупність педагогічних умов формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки (створення ціннісно-творчого освітнього середовища у ЗВО; формування індивідуальної освітньої траєкторії; вдосконалення професійно-суб'єктних конструктів аксіосфери майбутніх юристів) й розроблено практичні шляхи їхнього впровадження в межах викладання освітніх компонент професійної та практичної підготовки; розроблено організаційно-педагогічну модель формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права в процесі магістерської

підготовки, яка має блочну структуру та охоплює цільово-методичний (мета, завдання, ціннісні орієнтації (здоров'язбережувальна; правова культура; громадянська свідомість; самоактуалізація), методологічні підходи (аксіологічний, компетентнісний, системний, особистісно орієнтований), змістово-практичний (педагогічні умови, перелік освітніх компонент, шляхи практичної діяльності, методи і форми) та результативно-оцінний (компоненти, рівні (елементарний, достатній, високий), результат) блоки.

– *уточнено* змістову сутність ціннісно-сміслової компетентності майбутніх магістрів права, визначено компоненти (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-змістовий, діяльнісний, оцінно-рефлексивний), окреслено спектр критеріїв та показників на основі трьох рівнів (елементарного, достатнього, високого);

– *розглянуто* потенціал аксіологічного, компетентнісного, системного, особистісно орієнтованого підходів у формуванні ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів під час навчання в магістратурі;

– *удосконалено* діагностичний інструментарій для дослідження стану сформованості ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів, а також змістове забезпечення правознавчих дисциплін із застосуванням інноваційних методів навчання.

Подальшого розвитку набули методичні та практичні засади використання інноваційних форм, методів та засобів організації освітнього процесу у площині формування ціннісно-сміслової компетентності

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Не викликає заперечень обґрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які опираються на новітні досягнення в галузі психолого-педагогічної науки, застосування новітніх технологій в освіті. Новизну і вірогідність обґрунтованих положень і висновків дисертації забезпечено використанням комплексу методів відповідно до мети та завдань дослідження; аналізом достатнього обсягу науково-педагогічних джерел, законодавчої бази,

позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації в освітній процес ЗВО України. Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях.

Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Висновки дисертації є повними та логічними.

5. Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів. Наукові здобутки Анфіси СЕРГІЄНКО складають теоретичну і методичну базу для подальших досліджень проблем професійної підготовки здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти у закладах юридичного профілю. Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й упровадженні в професійну підготовку магістрантів спеціальності 081 Право інноваційних форм і методів, які підвищують рівень ціннісно-сміслової компетентності та позитивно впливають на якість професійної підготовки. Розроблено діагностичний інструментарій для дослідження стану сформованості ціннісно-сміслової компетентності; підготовлено навчально-методичні матеріали для проведення тренінгів «Налагодження конструктивної взаємодії», «Професійна медіація у роботі юриста». Започатковано проведення засідань освітніх хабів та юридичних клінік з метою вдосконалення професійно-суб'єктних конструктів аксіосфери майбутніх юристів та формування у них практичних умінь й навичок. Запатентовано в державній організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» два літературних письмових твори наукового характеру: «Емпіричне дослідження ціннісної сфери студентів» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126653 від 21.05.2024 р.) та «Анкета для вивчення ціннісної сфери студента» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126650 від 21.05.2024 р.).

Результати дослідження **упроваджено** в освітній процес Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка про впровадження № 13-10/1171 від 17.12.2024 р.), Полтавського

юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (акт про впровадження б/н від 03.02.2025 р.), Полтавського державного аграрного університету (довідка про впровадження №01-11/08 від 06.02.2025 р.), Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (довідка про впровадження № 0171125 від 06.02.2025 р.), Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (довідка про впровадження № 01-33/20 від 07.02.2025 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні положення та практичні результати дослідження можуть бути використані у процесі організації професійної підготовки здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти у закладах юридичного профілю (коледжі, академії, інститути, університети), а також для написання підручників, посібників, навчально-методичних рекомендацій, виконання наукових досліджень, проведення науково-методичних семінарів у системі післядипломної підготовки юристів.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (326 найменувань, з них – 35 іноземною мовою), 13 додатків на 82 сторінках. Загальний обсяг дисертації 346 сторінок. Обсяг основного тексту становить 223 сторінки. Робота містить 24 таблиць, 41 рисунок.

У першому розділі «Теоретичні основи формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки» узагальнено та систематизовано наукову літературу з проблеми підготовки майбутніх юристів; на підставі вивчення науково-педагогічних джерел та узагальнення досліджень у галузі юридичної освіти здійснено аналіз професійної підготовки майбутніх юристів, базових наукових дефініцій дослідження: «цінності», «ціннісні орієнтації» та «ціннісно-сміслова сфера».

Цікавими є представлений Анфісою Сергіївною матеріал щодо розуміння взаємозв'язку між професійною готовністю, професійною

компетентністю і правовою культурою, яку дисертантка розглядає як різновид соціальної культури, що охоплює елементи загальної культури, систему правових цінностей та професійної культури; яка обумовлена уявленнями про закон, норми права та поведінку юриста як суб'єкта правової діяльності; матеріал щодо розуміння науковцями сутності наукової дефініції «цінності», а також висновок здобувачки щодо здійснення кожною особистістю власного вибору на основі своєї системи цінностей, які передбачають сукупність основоположних ідей, що виражають уявлення про доцільну та найбільш адекватну поведінку; коли ціннісні орієнтації виступають у якості головного спонукального механізму, що відображає світогляд та спрямовують особистісно-професійний розвиток.

Виявлено перелік ціннісних орієнтацій, майбутнього високоморального та свідомого юриста:

- здоров'язбережувальна цінність як ключовий компонент ціннісно-сміслової компетентності;
- правова культура, що базується на правосвідомості та відповідних ґрунтовних правових знаннях й цінностях (належне ставлення до академічної доброчесності, нульова толерантність до корупції та ін.);
- громадянська свідомість, що передбачає наявність чіткої громадянської позиції та громадянської активності;
- самоактуалізація, яка безпосередньо спрямована на стимулювання саморозвитку, самоосвіти та самовиховання.

Варто відзначити також, що аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх магістрів-правників дозволив дисертантці виокремити в структурі ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів мотиваційно-аксіологічний; когнітивно-змістовий; діяльнісний; оцінно-рефлексивний компоненти. До кожного компоненту підібрано по два критерії та визначено спектр найбільш оптимальних показників.

У другому розділі «Організаційно-методологічні засади формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі

магістерської підготовки» дисертанткою було представлено методологічне підґрунтя формування ціннісно-сислової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки; визначено педагогічні умови (створення ціннісно-творчого освітнього середовища у ЗВО; формування індивідуальної освітньої траєкторії; вдосконалення професійно-суб'єктних конструктів аксіосфери майбутніх юристів) та розроблено організаційно-педагогічну модель формування ціннісно-сислової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки, що охоплює три блоки цільово-методичний (мета, завдання, ціннісні орієнтації, методологічні підходи), змістово-практичний (педагогічні умови, перелік освітніх компонент, узагальнені шляхи практичної діяльності, методи і форми), результативно-оцінний (компоненти, рівні, результат); запропоновано механізми впровадження педагогічних умов в процес професійної підготовки майбутніх юристів.

До переваг дослідження відносимо узагальнення Анфісою Сергіївною методологічних аспектів формування ціннісно-сислової компетентності майбутніх юристів у контексті професійної підготовки.

Схвальним є проведення авторкою пілотного опитування самих здобувачів освіти з метою додаткової перевірки доцільності впровадження педагогічних умов та перевірки їх актуальності.

У третьому розділі «Експериментальне дослідження процесу формування ціннісно-сислової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки» дисертанткою проведено діагностування стану сформованості ціннісно-сислової компетентності майбутніх юристів, організацію формувального етапу експериментального дослідження з формування ціннісно-сислової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки, інтерпретацію результатів експериментального дослідження.

Результати експериментально-дослідної роботи продемонстрували значну позитивну динаміку рівнів сформованості ціннісно-сислової

компетентності магістрантів експериментальної групи порівняно з контрольною за всіма визначеними критеріями.

Загальні висновки структуровані, відповідають сформульованим завданням, змісту роботи та впливають з її основних положень, чим доводиться, що мета роботи досягнута і всі поставлені завдання виконано. Чітко прописано особистий внесок авторки.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Попри загальну позитивну оцінку дисертації СЕРГІЄНКО Анфіси Сергіївни вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання:

1. У дослідженні обґрунтовується потреба формування нульової толерантності до корупції як складової академічної доброчесності. Водночас не розкрито питання формування правової свідомості студентів у контексті комплексного протистояння системній корупції в освітньому середовищі.

2. Доцільно, на нашу думку, було б у процесі формування ціннісно-сміслової компетентності у межах дисертаційного дослідження врахувати гендерний чинник.

3. У дисертаційному дослідженні розкрито систему оцінювання компонентів ціннісно-сміслової компетентності, однак недостатньо обґрунтовано, чому обрано саме ці методики, а не альтернативні психодіагностичні інструменти. Особливо це стосується таких аспектів, як дослідження правосвідомості, рефлексії та життєвих цінностей, де існує широкий спектр валідних інструментів у сучасній психології та педагогіці.

4. У педагогічному експерименті значна увага приділена практичній підготовці, проте недостатньо висвітлено, як саме практика сприяє формуванню здатності до саморефлексії – одного з ключових компонентів ціннісно-сміслової компетентності.

5. У дисертаційному дослідженні, недостатньо, на нашу думку, обґрунтовано специфіку формування здоров'язберезувальної компетентності у майбутніх правників саме у воєнний період. Також питання психоемоційної

стійкості, балансування навчального навантаження та роботи в стресових умовах залишається поза фокусом.

Висловлені зауваження та рекомендації не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження СЕРГІЄНКО Анфіси Сергіївни і можуть бути приводом для наукової дискусії.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні результати дисертації відображено у 25 наукових працях, 15 із яких – одноосібні, зокрема: 1 публікація в зарубіжному виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз даних «Scopus»; 1 стаття у колективній монографії; 12 статей у фахових наукових виданнях України; 2 авторські свідоцтва на літературні письмові твори наукового характеру; 8 праць апробаційного характеру, які опубліковані в збірниках тез й матеріалах конференцій та інших виданнях, а також 2 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

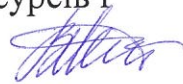
Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не виявлено.

10. Висновок. Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження СЕРГІЄНКО А.С. «Педагогічні умови формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства науки і освіти України № 759 від 31 травня 2019 року), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від

12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року, № 502 від 19 травня 2023 року та № 507 від 03 травня 2024 року), а її авторка СЕРГІЄНКО Анфіса Сергіївна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта.

Опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Валентина МІРОШНІЧЕНКО

